

BUXORO PSIXOLOGIYA VA
XORIJIY TILLAR INSTITUTI

ILMIY AXBOROTNOMASI

ISSN 3030-3710 (P)
ISSN 3030-3095 (E)

№ 3, 2024

№ 3, 2024

ILMIY AXBOROTNOMA

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК * SCIENTIFIC BULLETIN

ISSN 3030-3710

773030 371910

E-ISSN 3030-3095

773030 309005

<http://buxpxti.uz>

ISSN 3030-3710 (P)
ISSN 3030-3095 (E)

**BUXORO PSIXOLOGIYA VA XORIJIY TILLAR INSTITUTI ILMIY
AXBOROTNOMASI**
ilmiy-amaliy jurnal

**SCIENTIFIC REPORTS OF BUKHARA INSTITUTE OF PSYCHOLOGY
AND FOREIGN LANGUAGES**
scientific and practical journal

**НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК БУХАРСКОГО ИНСТИТУТА ПСИХОЛОГИИ
И ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ**
научно-практический журнал

№ 3(7) 2024

Muassis: Buxoro psixologiya va xorijiy tillar instituti
Tahririyat manzili: Buxoro viloyati, Kogon tumani, B.Naqshband MFY, 20-uy
<http://buxpxti.uz/>, buxpxti@gmail.com

Tel: +998918312511 Sobirova D.A.
+998905124244 Ostanov Sh.Sh.
<https://t.me/OstanovSH>

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI PREZIDENTI ADMINISTRACIYASI XUZURIDAGI
AXBOROT VA OMMAVIY KOMMUNIKACIYALAR AGENTLIGI

ГУВОХНОМА

№ 064916

"BUXORO PSIXOLOGIYA VA XORIJIY TILLAR INSTITUTI" MASULIYATI
CHEKLANGAN JAMIYAT

Ommaviy axborot vositasi davlat ruyxatidan utkazilganligi tuerisidagi
guvohnoma

ЛИЦЕНЗИЯ РЕЕСТРИ БЇЙИЧА ТАРТИБ РАҚАМИ
C-5669145

СТІР (СОЛІҚ ТЇЛОВЧІНИНГ ІДЕНТИФІКАЦІОН РАҚАМИ)
308196898

АМАЛ ҚІЛІШ МУДДАТИ
22.02.2023дан

ЖОЙЛАШГАН МАНЗІЛІ (ПОЧТА МАНЗІЛІ)
Бухоро вилояти, Когон тумани, "В. НАҚШБАНД" МФУ HUDUDI

ВАКОЛАТИ ОРГАН
Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси хузуридаги Ахборот ва оммавий
коммуникациялар агентлиги

22.02.2023 12:34
ТАҚДИМ ЭТИЛГАН САНА

Гувоҳнома № 064916

Фаолият тури

Ommaviy axborot vositasi sifatida faoliyatni amalga oshirish

Қўшимча маълумотлар

Оқмавий ахборот воситасининг номи	Оқмавий ахборот воситасининг тили	Оқмавий ахборот воситасининг тури
BUXORO PSIXOLOGIYA VA XORIJIY TILLAR INSTITUTI ILMIY AXBOROTNOMASI	OZBEKUS, ILNGLIZ	Журнал

ТАРҚАТИЛИШ ХУДУДИ ВА ШАКЛИ

Тарқатилиш хуудиди ва шакли	Хууд	Тарқатилиш шакли
Республика миқёсиди		Аънавий

**BUXORO
PSIXOLOGIYA VA
XORIJIY TILLAR
INSTITUTI ILMIY
AXBOROTNOMASI**
ilmiy-amaliy jurnal
3-son
Buxoro - 2024. - 304 b.

**Научный вестник
Бухарского
института
психологии и
иностранных
языков**
научно-практический
журнал
Выпуск 3.
Бухара - 2024. - 304 с.

Jurnal Buxoro psixologiya
va xorijiy tillar instituti
muassisligidagi nashr
hisoblanadi.

**Jurnalning nashr sifati
uchun bosmaxona
javobgar.**

OBUNA INDEKSI 3062

Jurnal tahririyat kompyuterida
sahifalandi.
Bosishga ruxsat etildi 15.05.2024
Qog'oz bichimi 60x84, 1/8
Tezkor bosma usulda bosildi.
Shartli bosma tabog'i 19
Buyurtma № 105. Adadi - 60
Bahosi kelishilgan narxda.
«Sharq-Buxoro» MCHJ
bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
Buxoro shahar O'zbekiston
Mustaqilligi ko'chasi, 70/2 uy.
Tel: 0(365) 222-46-46

BOSH MUHARRIR:

Baratov Sharif Ramazanovich

psixologiya fanlari doktori, professor,
Xalqaro psixologiya fanlari akademiyasining haqiqiy a'zosi (akademigi)

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shoumarov G'.B. – O'zbekiston Respublikasi fanlar Akademiyasi Akademigi

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Mas'ul kotib:

Sobirova D.A. – psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

XORIJ OLIMLARI

Kozlov V.V. - psixologiya fanlari doktori, akademik (Rossiya)

Malix S.B. -psixologiya fanlari doktori, akademik (Rossiya)

Maksimenko S.D. - psixologiya fanlari doktori, akademik (Ukraina)

Rejep O'zyurek -psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)

Darya Gaysina - Sasseks universiteti Psixologiya fakultetida genetika va epigenetika, PhD (Angliya)

O'ZBEKISTON OLIMLARI

PSIXOLOGIYA FANLARI

Umarov B.M. - psixologiya fanlari doktori, professor

Qodirov B.R. - psixologiya fanlari doktori, professor

Qodirov U.D. - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Akramova F.A. - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Baratova D.Sh. -psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Utepberganov M.A. - psixologiya fanlari doktori, professor

Ayrapetova A.G. - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Nazarov A.M. - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Atabayeva N.B. - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Fayziyeva M.X. - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Qarshiyeva D.S. - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Arzikulov D.N. - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Abdullayeva D.U. - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Ruxiyeva X.A. - psixologiya fanlari nomzodi, professor

Usmanova M.N. - psixologiya fanlari nomzodi, professor

Ostanov Sh.Sh. - psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Rustamov Sh.Sh. - psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

PEDAGOGIKA FANLARI

Ibragimov X.I. - O'zbekiston Respublikasi fanlar Akademiyasi Akademigi

Olimov Sh.Sh. - pedagogika fanlari doktori, professor

Abdullayeva B.S. - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Hamroyev A.R. - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Rajabov T.I. - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

FILOLOGIYA FANLARI

Shodmonov Q.B. – filologiya fanlari doktori, professor

Gadoyeva M.I. - filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Rajabov D.Z. - filologiya fanlari doktori, professor

Rasulov Z.I. - filologiya fanlari doktori (DSc), professor v.b.

Toirova G.I. - filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Raxmatullayev Sh.N. - filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Xalilova R.R. - filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

MUHARRIRLAR:

Raxmatova M.M. - filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tursunov M.M. - filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov A.M. - BuxPXTI "Xorijiy tillar" kafedrası mudiri

"Scientific reports of Bukhara institute of psychology and foreign languages"
scientific-theoretical journal

EDITOR-IN-CHIEF:

Baratov Sharif Ramazanovich

doctor of psychology, professor, Full Member (academician) of the International Academy of Psychological Sciences

Deputy editor-in-chief:

Shoumarov G.B. - Academician of the Academy of Sciences of the Republic Uzbekistan

EDITORIAL BOARD MEMBERS

Responsible secretary:

Sobirova D.A. – Doctor of Psychology (DSc), professor

FOREIGN SCIENTISTS

Kozlov V.V. - Doctor of Psychology, academician (Russia)

Maliks S.B. - Doctor of Psychology, academician (Russia)

Maksimenko S.D. - Doctor of Psychology, academician (Ukraine)

Rejep Ozyurek - Doctor of Psychology, professor (Turkey)

Darya Gaysina - PhD, Genetics and Epigenetics, Faculty of Psychology, University of Sussex (England)

SCIENTISTS OF UZBEKISTAN
PSYCHOLOGICAL SCIENCES

Umarov B.M. - doctor of psychology, professor

Kadirov B.R. - doctor of psychology, professor

Kadirov U.D. - doctor of psychology, professor

Akramova F.A. - doctor of psychology (DSc), professor

Baratova D.SH. - doctor of psychology (DSc), professor

Utepborganov M.A. - doctor of psychology, professor

Ayrapetova A.G. - doctor of psychology (DSc), associate professor

Nazarov A.M. - doctor of psychology (DSc), professor

Atabayeva N.B. - doctor of Psychology (DSc), Associate Professor

Fayziyeva M.Kh. - doctor of Psychology (DSc), Associate Professor

Karshiyeva D.S. - doctor of Psychology (DSc), Associate Professor

Abdullayeva D.U. - doctor of Psychology (DSc), Associate Professor

Arzikulov D.N. - doctor of Psychology (DSc), Associate Professor

Rukhiyeva K.A. - candidate of psychology, professor

Usmanova M.N. - candidate of psychology, professor

Ostanov Sh.Sh. - doctor of philosophy in psychology (PhD), associate professor

Rustamov Sh.Sh. - doctor of philosophy in psychology (PhD)

PEDAGOGICAL SCIENCES

Ibragimov X.I. - Academician of the Academy of Sciences of the Republic Uzbekistan

Olimov Sh.Sh. - doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Abdullayeva B.S. - doctor of Pedagogical Sciences (DSc), professor

Hamroyev A.R. - doctor of Pedagogical Sciences (DSc), professor

Rajabov T.I. - doctor of pedagogic sciences (DSc), professor

PHILOLOGY SCIENCES

Shodmonov Q.B. - doctor of Philology, professor

Gadoyeva M.I. - doctor of Philology (DSc), professor

Rajabov D.Z. - doctor of Philology, professor

Rasulov Z.I. - doctor of Philology (DSc), professor

Toirova G.I. - doctor of philological sciences (DSc), professor

Rakhmatullayev Sh.N. - doctor of philosophy in philology (PhD)

Khalilova R.R. - doctor of philosophy in philology (PhD)

EDITORS:

Rakhmatova M.M. - Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences

Tursunov M.M. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences

Kurbonov A.M. - Head of the Department of Foreign Languages of BukhPFL

Burxanova Mavjuda Bekbutayevna

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Pedagogika fakulteti Psixologiya kafedrası o'qituvchisi

E-mail: burxanovamavjuda@gmail.com

MAMLAKATIMIZ OLIMLARI TOMONIDAN OILADA OTA-ONA VA FARZANDLAR O'RTASIDA MUOMALA MADANIYATINI ORGANILISHI

Annotasiya. Maqolada mamlakatimiz olimlari tomonidan oilada ota-ona va farzandlar o'rtasida muomala madaniyatini o'rganilishi haqida fikr yuritilgan

Kalit so'zlar: oila, shaxs, tarbiya, munosabat, muomala, ahloq, odob, ruhiyat, madaniyat, ma'rifat, idrok, tuyg'u.

ИССЛЕДОВАНИЕ КУЛЬТУРЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ РОДИТЕЛЕЙ И ДЕТЕЙ В СЕМЬЕ УЧЁНЫМИ НАШЕЙ СТРАНЫ

Аннотация. В статье рассматривается исследование культуры взаимодействия родителей и детей в семье учеными нашей страны.

Ключевая слова: семья, личность, образование, отношение, поведение, мораль, манеры, духовность, культура, просвещение, восприятие, чувство.

STUDY OF THE CULTURE OF INTERACTION BETWEEN PARENTES AND CHIL- DREN IN THE FAMILY BY THE SCIENTISSTS OF OUR COUNTRY

Annotation. The article discusses the study of cultura of interaction betqeen parents and children in the family by scientists in our country.

Key words: family, personality, education, attitude, behavior, morals, manners, spirituality, culture, enlightenment, perception, feeling.

Oila jamiyatning asosiy bo'g'inini tashkil etadi. Jamiyat katta-kichik oilalardan iborat. Bu oilalar qanchalik mustahkam bo'lsa, jamiyat ham shunchalik mustahkam bo'ladi, hamda oila jamiyatda o'ziga xos bo'lgan ijtimoiy birlashmani tashkil etadi. Oilaning bu xususiyati birinchi galda uning jamiyat manfaatları bilan bog'liqligida hamda ijtimoiy vazifalarida ifodalanadi. Mamlakatda har bir oila va har insonning turmush farovonligini, fuqarolar totuvligini mustahkamlashga qaratilgan dasturiy maqsadlarga asoslanib ish olib borilmoqda.

Muomala eng avvalo odamni odam tomonidan idrok qilinishidan boshlanadi, unda dastlabki o'zaro baholash amalga oshadi, dastlabki hissiy intellektual munosabatlar shakllanadi va shundan so'ng tegishli muloqot shakli amalga oshiriladi. Bu jarayonda odam haqidagi ma'lumot, idrok etilayotgan odamning hayotiy tajribasi, u yoki bu munosabat shaklini yoqtirishi yoki yoqtirmasligini yuzaga keltiradigan emotsional munosabatlar muhim rol o'ynaydi.

Mamlakatimiz olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'zbek oilasining mentalitetida bolajonlik, iymon, oilaning muqaddasligi, o'zaro ko'mak, naslni davom ettirish, mehnatga, kattalarga hurmat va muhabbat ruhi ustun turadi.

Muomala odobini quyidagi: er va xotin, ota-ona va farzandlar, erkaklar, ayollar, yoshlar, qariyalar, kasbdoshlar muomala odoblari kabi turlarga bo'lish mumkin. Muomala odobining bu turlari har bir odamning burch va vazifalaridan kelib chiqqan holda amalga oshadi.

Erning oiladagi burchlari: xotinni sevis, hurmat qilish, u bilan maslahatlashib ish olib borish, oilani moddiy mablag' bilan ta'minlash, xotini va farzandlarini boqish, parvarishlash, oilani boshqarish, tarbiyalash, nazorat va himoya qilish, oilaga, xotinga vafodorlik, farzandlarni ilmi, hunarli qilish, barcha farzandlarni teng ko'rish, yaqinlarini hurmat qilib, yaxshi muomalada bo'lish.

Xotinning oiladagi burchlari: erni sevis, hurmatlash, unga itoatli bo'lish, farzand tug'ish, parvarishlash, tarbiyalash, ro'zg'or ishlari, tartib, gigiena qoidalariga rioya etish, saranjom-sarishtalik, erning topib kelganining qadriga yetib, tejamkorlik bilan ishlatish, isrofgarchilikka yo'l qo'ymaslik, har bir ishda er bilan maslahatlashish, roziligini olish, erga vafodorlik, erning ota-onasini, yaqinlarini hurmat qilib, yaxshi muomalada bo'lish, sabr-qanoatli bo'lish, erga, farzandlarga doimo e'tiborli bo'lib, hushyorlik,

talabchanlik bilan ularning xatti-harakatlarini, o'y-fikrlarini kuzatib borish. «Ona farzandlari ruhiga eng go'zal axloqni naqsh etadi. Boshqalarni yaxshi ko'rmoqni, yaqinlariga xushmuomala bo'lmoqni, kattalarga hurmat, kichiklarga shafqat ko'rsatmoqni, zaif va zaifalarga yordam bermoqni o'rgatadi. Ishlarni chiroyli va go'zal bajarishni, to'g'ri so'z bo'lishni uqtiradi. Ahdiga vafo qilishni, hukmlarida odil bo'lishni, shunga o'xshash odob-axloqqa doir narsalarni farzand ongiga, qalbiga soladi va oqibatli, xushxulq inson bo'lishiga tinimsiz yordam beradi»[1].

Bizning fikrimizcha, ota-onaning farzand oldidagi burchlarini ikki bosqichga bo'lish mumkin:

Birinchii bosqich – farzand tug'ilgunga qadar: moddiy va ma'naviy shart-sharoit yaratish, hamda farzandni parvarishlash, tarbiyalashda zarur bo'ladigan bilimlarga ega bo'lish.

Ikkinchi bosqich – farzand tug'ilganidan keyin: farzandni parvarish qilish farzandni yoshiga qarab, bosqichma-bosqich tarbiyalab borish, bolaga yoshligidan kitobga ixlosmandlikni o'rgatish, qiziqarli kitoblarni, ayniqsa, o'zbek xalq ertaklarini o'qib berish, 3-4 yoshga kirganda o'qib berilgan ertakni qanday tushunganini so'rash, ertak bo'yicha qisqa savollar berish va bolani shu savolga javob berishga asta-sekinlik bilan, shoshmasdan o'rgatishi, ota-ona har kungi odat bo'yicha sabr-toqat, diqqat, hurmat, mehribonlik, talabchanlik bilan farzandlari bilan munosabatda bo'lishlari zarur, oilada turli mavzularda farzandlari bilan suhbatlashish, axloq, odobni o'rgatish, ilm berish, hunar o'rgatish, mustaqil fikrlashga o'rgatish, go'daklikdan tozalikka o'rgatish.

Farzandlarning burchlari: ota-onani hurmat qilish, ularning nasihatlariga quloq solish, ularga ozor bermaslik, har ishda ota-ona bilan maslahatlashib, ularning rizoligini olish, uy-ro'zg'or ishlarida yordam berish, ilm olish, kasb-hunar egallash, turmush qurib, alohida ro'zg'or yuritish ham, ota-onani, aka-uka, singillarni moddiy va ma'naviy qo'llab turish.

Oila, ijtimoiy va madaniy munosabatlarni vujudga kelishi va kechishini ta'minlanish uchun zaruratdir. Bu haqda akademik E.Yusupov shunday yozadi: "Oila – ijtimoiy, tabiiy omillar asosida shakllangan kichgina jamoa sifatida, ikki jinsga mansub bo'lgan shaxslar o'rtasidagi munosabatlarning birga hayot ko'rib, nasl qoldirish ehtiyojidan kelib chiqqan shaklidir.

Oila, kishilarning tabiiy-biologik, iqtisodiy, huquqiy, ma'naviy munosabatlariga asoslangan ijtimoiy-madaniy birlikdir. Oila tushunchasi, faqatgina maishiy munosabatlarni aks ettiruvchi mazmun jihatidan tor tushuncha emas. U, ijtimoiy jamoaning mo'jaz namunasidir. Binobarin oila jamiyatning bir bo'lagi. O'z navbatida, oilalar birlashib, yaxlit ijtimoiy tizim - jamiyatni tashkil etadi. Jamiyatdagi o'zgarishlar oilaga ta'sirini ko'rsatganidek, oiladagi o'zgarishlar ham jamiyatga o'z ta'sirini o'tkazadi. Aniqrog'i munosabatlar xarakteri, qadriyat va an'analarga amal qilish, xulq-atvor namunasida ifodalanadi.

Oila, milliy-madaniy hayot tarzini ifodalovchi va ta'minlovchi ijtimoiy institutdir. U orqali jamiyat insonlarning hayot tarzini tartibga soladi va boshqarib turadi. Oila har doim jamiyatni yangi avlodlar bilan to'ldirib turadi. Qari va dunyodan ko'z yumgan insonlar o'rniga yangi va yangi avlodlar jamiyatga kirib kelaveradi. Jamiyat esa, mana shu yoshlar hisobiga yashaydi va yangi mehnat zaxiralari, yangi ishlab chiqaruvchi kuchlarga, ma'rifiy bunyodkorlarga ega bo'lib boraveradi. Demak, oila jamiyatni yangi a'zolar bilan to'ldirib turuvchi institut. Bundan boshqa yo'llar natijasiz va ijtimoiy tasdiqlanmagan. Shuning uchun, an'anaviy qadriyatlar asosida oiladan tashqari tug'ilgan bola muhokama qilinadi va qoralanadiki, etnopsixologik xususiyat sifatida baholanadi[2].

Mazkur masalaga E.G'oziev etnopsixologik jihatdan yondashib, "O'zbek oilasida tarbiya mohiyati, mazmuni, tarbiyaning kundalik va istiqbol rejalari: bolalarga ta'sir o'tkazish vositalarini tanlash va undan unumli foydalanish o'ziga xos xususiyatlarga ega, chunki uning asosida xalq an'analari yotadi"[3] - deb yozadi.

Demak, oiladagi tarbiya jarayonida xalq an'alarining ta'siri masalasi birlamchi ahamiyat kasb etishini e'tirof etish lozim.

Oiladagi har bir munosabat bola tarbiyasida o'z izini qoldiradi. Shuning uchun har bir oilada bola tarbiyasiga katta e'tibor berilishi kerak. Noto'g'ri tarbiya noqobil farzandlarni yuzaga keltiradi. Shuning uchun ham oila alohida institut sifatida o'rganiladi.

Shaxsning taraqqiyotida o'zaro munosabat, muomala madaniyatining psixologik asoslarini paydo bo'lishiga oiladagi muhitning ta'siri nihoyatda katta ekanligini professor F.R.Abdurahmanov "Pedagogik sotsiologiya" kitobida ko'rsatib o'tadi. Muallif insonlarni ijtimoiylashuvida oilaviy muhit va unga ta'sir etuvchi omillarni ko'rsatib o'tish bilan yoshlarni tarbiyasida muloqot yuz beradigan sharoit va undagi asosiy mazmun juda katta ahamiyatli jarayon ekanligini ko'rsatib o'tadi[4]. Haqiqatda ham shaxsni o'zaro

munosabatini sodir bo'lishida, undagi psixologik jarayonlarni to'g'ri tushunishda oiladagi muhitning o'rni juda katta.

Muomala jarayonida odamlar bir-birlarini idrok etadilar va tushunadilar. "Shaxslararo idrok jarayonida muloqot asosan sherigi to'g'risida shakllanadigan tasavvur bilan belgilanadi"[5] deb ta'kidlaydi E.N.Sattorov.

Bizning fikrimizcha, muomala madaniyati insonning psixologik xususiyatlariga, oilaviy muhit va ota-ona tomonidan beriladigan tarbiyaga bog'liq.

Ijtimoiylashuv jaroyinida insondagi nutq o'ziga yarasha boyib borib inson ehtiyoj va manfaatlarida aks etadi, hamda muomala madaniyati axloq-odob tarzida shakllanib boradi.

"Muomala madaniyatini oshirish uchun odamda ilk yoshlikdan boshlab boshqa odamlarga hurmat va samimiyat bilan munosabatda bo'lishni, ularga hamdardlik, insonparvarlik, mehribonlik qilish qobiliyatlarini shakllantirib borish kerak bo'ladi"[6] - deb ta'kidlaydi G'.B.Shoumarov.

Muomala eng avvalo odamni odam tomonidan idrok qilinishidan boshlanadi, unda dastlabki o'zaro baholash amalga oshadi, dastlabki hissiy intellektual munosabatlar shakllanadi va shundan so'ng tegishli muloqot shakli amalga oshiriladi. Bu jarayonda odam haqidagi ma'lumot, idrok etilayotgan odamning hayotiy tajribasi, u yoki bu munosabat shaklini yoqtirishi yoki yoqtirmasligini yuzaga keltiradigan emotsional munosabatlar muhim rol o'ynaydi.

Muloqotda buyruq ohangining ustunligi, do'q-po'pisa ohangida keskin shaklda muomalada bo'lish, suhbutdosh nomiga tez-tez bildirilib turiladigan e'tirozlar, uning xatti-harakati va fikrlaridan norozilikni ifodalash, yo'l bermaslik va tajovuzkorlikni namoyon qilish, oilada o'zaro raqobot munosabatlarini yuzaga keltiradi.

Befarqlik, e'tiborsizlik, qo'pollik, bemehrlik, behurmatlik kabilar oiladagi samimiy muloqotga putur yetkazadi. Agar aksariyat hollarda, iltimoslardan, maslahatlardan, o'zaro kelishuvli savol-javoblardan, o'z niyat-istaklarini, xatti-harakatlarini hotirjamlik bilan bayon qilish usulidan foydalanilsa, agar oilada o'zaro yordam, o'zaro tushunish, bir-birlariga yon berish odat bo'lsa, unda bunday oilalarda do'stona munosabatlar o'rnatiladi, oilaviy hayot uchun eng maqbul bo'lgan psixologik muhit yuzaga keladi.

Aytish mumkinki, muomala madaniyatiga birinchidan, o'z-o'zini bilish va boshqa odamlarni tushuna olish qobiliyati, ya'ni ularning psixologik xususiyatlarini to'g'ri baholay olish, ikkinchidan, ularning xulqi va holatlariga nisbatan mos munosabat bildirish, uchinchidan, har bir odamga nisbatan uning shaxsining individual xususiyatlariga eng ma'qul keladigan muomala shakli, usuli va stillarini tanlay bilish kiradi.

"Oilada bola nafaqat o'ziga makon topadi, balki odamlar, tengqurlar, umuman, insonlar bilan munosabatga kirishishni o'rganadi, kattalar ko'zi bilan dunyoni, hayotni anglaydi. Farzandning atrofdagi insonlarga munosabati, dunyoga qay ko'z bilan qarashi uning hayotidagi birinchi va asosiy murabbiylari bo'lmish ota-onaga bog'liqdir"[7], deydi B.Umarov.

Bizningcha, oilada o'rnatilgan o'zaro munosabatlardagi ahillik, totuvlik, muomala madaniyati, har doim bir-birini qo'llab-quvvatlab turish noxush holatlarning oldini oladi.

Oila, jamiyatning alohida, o'ziga xos birlamchi bo'g'ini hisoblanib, uni o'rganish, imkoniyatlarini bilish jamiyat rivoji, ishlab chiqarish va sanoatni boshqarish, ijtimoiy-madaniy munosabatlarni modellashtirish va prognozini amalga oshirish uchun zarur.

Ota-onalarning farzandlari borasidagi munosabatlarini shartli ravishda to'rt guruhga bo'lish mumkin (albatta, mazkur shikoyatlar bir-birini inkor qiladigan emas, balki taqozo etadigan muammolar bilan bog'liq bo'ladi):

1. Farzandlar bilan muloqotning yo'qligi: ularning qanday yashayotganlari, qiziqishlari, intilishlarini bilmaslik, bolalari bilan «ochilib» gaplashmaslik, ota (ona) sifatida begonaligini his etish va h.k. Bunday muammolarga ega mijozlar uchun farzandlari to'g'risidagi quyidagi fikr-mulohazalar xos bo'ladi: «Men uni umuman tushunmayman», «Men uning qayerlarda bo'lishi, do'stlari xususida hech narsa bilmayman», «U menga o'zi haqida hech narsa demaydi, menga ishonchsizlik bilan qaraydi» va sh.k.

2. Farzandlarning ota-onaga nisbatan hurmatsizlarcha, keskin munosabati; arzimagan sabablar bilan doimiy nizoga borishi, janjallashishi. Bunday holga «U doim menga qo'pollik qiladi, men bilan hisoblashmaydi, menga biror narsada ko'maklashmaydi, yordam bermaydi» qabilidagi shikoyatlar xosdir.

3. Ota-onaning o'z nazarlarida farzandlari risoladagiday, lozim bo'lgani kabi yashamayotganlari uchun ular taqdiridan xavotirlanishi. Bunday paytlarda ota-ona bolalarini omadsiz, baxtsiz, kalvasining uchini yo'qotgan, yolg'iz deb hisoblashadi va shu holat psixologga murojaat uchun asos bo'ladi. Shikoyatlar quyidagicha ifodalanishi mumkin: «Qizimning kuyovim bilan munosabatlari juda yomon, men

ular oilaviy hayotining bir maromga tushishi uchun bajonidil yordam bergan bo'lardim, biroq buni qanday amalga oshirishni bilmayman», «O'g'lim uch yil o'qigan institutni tashlab ketdi» yoki «Qizimning yoshi o'tib boryapti, biroq kelayotgan sovg'ichlarga doim rad javobini beradi».

4. Farzandlarning noqobilligi, xulq og'ishlari, turli destruktiv ta'sirlarga tushganligi bilan bog'liq shikoyatlari: «O'g'limni ichkilikdan qaytarolmayapman, nima qilishim kerak?», «Farzandim keyingi paytlarda giyohvand moddalar qabul qilyapti», «Bolaning diniy mutaassiblar ta'siridan qutqarishimda yordam bering», «O'g'lim o'g'ri, bezorilar to'dasiga qo'shilgan» yoki «Qizimning axloqi, o'yin-kulgiga moyilligi menga yoqmayapti» va h.k

Oilaviy munosabatlar keng qamrovli bo'lib, ular nafaqat huquq me'yorlari bilan tartibga solinadi, balki unda odob-axloq va urf-odat qoidalariga ham amal qilinadi.

Xulosa qilib aytganda, oilada ota-ona farzandlarini sevishi, sog'lig'iga g'amxo'rlik qilishi, ularga g'amxo'rlik qilish, munosib ta'lim berish bilan birga ulardagi muomala madaniyatiga, axloqiy xulq-atvoriga javob berish kabi oilaviy qadriyatlarda aks etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Фотимахон Сулаймон қори қизи. Аёлларга хос масалалар. – Т.: Мовароуннахр. 2003, 109-6.67
2. Платонов Ю.П. Этническая психология. – СПб.: «Речь», 2001. - 320 с.
3. G'oziev E.G'. O'zbek xalqining etnopsixologiyasi va bolalar tarbiyasi // O'zbek oilasining etnopsixologik muammolari. Respublika ilmiy-amaliy anjumani qisqa ma'ruzalar matni. - T. 1993. B.- 8-9.
4. Abduraxmonov F.R. Pedagogik sotsiologiya. Toshkent. 2005
5. Sattorov E.N.Omadga erishish psixologiyasi..T. "G'afur G'ulom" nashriyoti.2014 y. 18-19 b.
6. Shoumarov G'.B. Oila psixologiyasi. . – T.: «Sharq», 2008. –296-b.
7. Д.Ташмухамедова, Б. Умаров. "Ота - оила устун" Оилада отанинг фарзандлар тарбиясига таъсири ва улар ўртасидаги ўзаро муносабатлар психологияси: Илмий-услубий қўлланма. – Тошкент: "Tasvir nashriyot uyi", 2019, – 36 б.

